

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Мелітопольський відділ Географічного товариства України
Громадська організація «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
А.А. ХИЖНЯКА

Мелітополь - 2015

УДК 378.4(477.64-21) МДПУ (062.552)
ББК 74.58(4Укр-4Зап-2Мел)
А 47

Алексєєвські краєзнавчі читання: Матеріали регіональної наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю А.А. Хижняка / Відп. ред. В.П. Воровка. - Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2015. - 217 с.

Конференція присвячена 100-річчю з дня народження засновника і першого декана природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, організатора і голови Мелітопольського відділу Українського географічного товариства, педагога та вченого Андрія Андрійовича Хижняка. До збірки включені матеріали, присвячені науково-педагогічній діяльності А.А. Хижняка, спогадам колишніх студентів про А.А. Хижняка як декана, вченого і викладача; теорії, практиці та методиці географічних досліджень; історичній та етнографічній спадщині Мелітопольського краю та інших регіонів; біологічним та санітарно-гігієнічним дослідженням; екологічним та природоохоронним проблемам регіону; рекреаційно-туристичним дослідженням; краєзнавчому, патріотичному та полікультурному вихованню молоді

Редакційна колегія:

- Молодиченко В.В.** – ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор філософських наук, професор
- Прийма С.М.** – проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент
- Арабаджи О.С.** - проректор з заочної форми навчання Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Воровка В.П.** – декан природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Марченко О.А.** - заступник декана природничо-географічного факультету з навчальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Даценко Л.М.** – завідувач кафедри фізичної географії та геології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор геологічних наук, професор
- Арсененко І.А.** - завідувач кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Резнік В.І.** - голова громадської організації «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

Комп'ютерний набір та верстка: Воровка В.П., Неліпа К.Г.

Всі матеріали подано у авторській редакції. Відповідальність за підбір і виклад фактів у статтях несуть самі автори. Висловлені в статтях думки не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії.

@ Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ЗМІСТ

Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність А.А. Хижняка

Александр Алексеев	8
КРАЕВЕДЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ А.А. ХИЖНЯКА	8
Елена Петроченко	11
ІЗ ВОСПОМИНАНИЙ У.А. ПЕТРОЧЕНКО ОБ А.А. ХИЖНЯКЕ.....	11
Тамара Стручаева, Виталий Стручаев	12
АНДРЕЙ АНДРЕЕВИЧ ХИЖНЯК И СОВРЕМЕННЫЙ БЕЛГОРОДСКИЙ КЛАССИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.....	12
Л. Тарасенок	15
ВОСПОМИНАНИЯ О А.А. ХИЖНЯКЕ.....	15
Борис Чернов	15
ОКРЕМІ СТОРІНКИ ІЗ ЩОДЕННИКА ВИПУСКНИКА 1967 р.....	15
Людия Шилова	21
У ИСТОКОВ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МГПУ.....	21

Географічні дослідження: теорія, практика, методика

Олена Белік	25
ПЕРЕХІД ДО ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	25
Ірина Боговін	27
КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ М. МЕЛІТОПОЛЯ	27
Володимир Воровка	28
МОРСЬКА СМУГА ЯК ГЕОЕКОТОН.....	28
Світлана Гришко	32
СУЧАСНА ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА АЛТАГИРСЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ.....	32
Людмила Даценко, Тетяна Зав'ялова	35
ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УЗБЕРЕЖЖЯ ТА АКВАТОРІЇ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	35
Володимир Клименко	38
СИСТЕМНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНО-СИМВОЛІЧНИХ СИГНАЛІВ (ПСС) У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІКИ В ШКОЛІ.....	38
Ольга Левада	41
МОНІТОРИНГ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ НА РИНКУ ПРАЦІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ	41
Ксенія Неліпа	42
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ.....	42
Лариса Прохорова	45
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМФОРТНОСТЬ КАК АСПЕКТ ХАРАКТЕРИСТИКИ УРБОЛАНДШАФТА.....	45
Михайло Сажнев, Богдан Авраменко	47
КАДРОВИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ.....	47
Тетяна Сапун	51
ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИНИ РІЧКИ МАЛИЙ УТЛЮК.....	51
Олексій Ситник, Оксана Браславська	54
ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З ФАХОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОЛОГІЧНОЇ) НА ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	54

- произведенной партией № 288 экспедиции X района в 1950 г. / [Теуш Р. П., Шуршалина М. А., Константа Е. П. др.]. – Симферополь, 1952. – 280 с.; табл. А-3 – 120, чертежей – 288. – Фонды Симферопольского геозкоцентра.
3. Супрун С. Г. Паспорт р. Малий Утлюк № 01039228-02017 / С. Г. Супрун. Запорожье : “Запорожгіпрорвод” 2004. 80 с. – Фонды Запорожской гидромелиоративной экспедиции.
4. Трофимов С. Е. Отчет о выполнении режимных наблюдений (локальный мониторинг) за состоянием подземных вод в районе пруда-испарителя шахтных вод Запорожского железорудного комбината (Заключительный отчет). С. Е. Трофимов. Харьков : ЧП “Ингеозкострой”, 2001. 66 с. – Фонды Запорожской гидромелиоративной экспедиции.

Олексій Ситник
Оксана Браславська
Умань

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З ФАХОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОЛОГІЧНОЇ) НА ПРИРОДНИЧОГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Невід’ємною складовою частиною підготовки студентів напряму підготовки 6.0401 «Географія» до роботи вчителя географії є польові практики з фахових географічних дисциплін, роль яких надзвичайно важлива у навчально-виховному процесі.

Головною метою навчально-польових практик з фахових географічних дисциплін, проводиться по закінченню аудиторних занять, є закріплення й поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами під час вивчення основ дисциплін «Геологія», «Метеорологія», «Кліматологія», «Загальна гідрологія», «Геоморфологія» на I та II курсах та набуття навчальних практичних навичок.

Учитель географії повинен добре знати сучасний стан географічної оболонки та окремих ландшафтів, тенденції їхнього розвитку, а також вміти проводити спостереження за окремими компонентами природи. Програми навчально-польової практики з фахових географічних дисциплін передбачає формування в студентів певних навичок і умінь роботи з приладами для спостереження за станом погоди, проведення гідрометричних робіт та гідрологічних спостережень, опису сучасних форм рельєфу тощо. Такі завдання умовно можна об’єднати декілька груп: *перша група* завдань – спрямована на загальне ознайомлення студентів методикою проведення польових досліджень та обробки отриманих результатів; *друга група* завдань (складає основу польової практики) – передбачає безпосередньо польові дослідження (мікрокліматичні та гідрологічні спостереження, проведення навчальних екскурсій з визначенням особливостей рельєфу, його змін під впливом природних та антропогенних чинників тощо), ведення польових щоденників; *третья група* завдань – передбачає проведення виховної роботи в студентському колективі, набуття студентами навичок самоврядування, організації побуту під час польової практики тощо. Комплексна реалізація всіх завдань польової практики з геології, метеорології, гідрології, геоморфології в подальшому дозволить майбутньому педагогові методично вірно організувати і керувати навчанням дослідницькою роботою школярів в урочний та позаурочний час.

Логічним завершенням практики є захист звіту та складання заліку.

Польова практика поділяється на три етапи: *підготовчий, польовий, камеральний*.

Підготовчий етап здійснюється завчасно до початку строку польових спостережень і включає: а) ознайомлення студентів з метою, етапами та програмою навчально-польової практики з фахових географічних дисциплін, з комплексом навчально-методичних та організаційних заходів; б) факультативні оглядові, настановчі лекції та практичні заняття з конкретним питанням клімату, гідрографічної мережі, геологічної та геоморфологічної будови

ону практики; в) самостійне вивчення студентами літератури, музейних колекцій гірських мінералів, корисних копалин по районах практики; г) інструктивні заняття з питань дисципліни, техніки безпеки, протипожежних та природоохоронних заходів, медицини; д) підготовку та проведення організаційних зборів, на яких вирішуються питання щодо студентського самоуправління, адміністративно-господарських заходів по створенню необхідних умов праці та відпочинку колективу практики; є) комплектування польового знаряддя та матеріалів.

Польовий етап є найбільш важливим та єдиним етапом кожного з видів практики. У середньому в польових умовах студенти виконують поставлені завдання відповідно до того виду практики, набувають практичних навичок та вмінь користування приладами та інструментами, описання та фотографування об'єктів спостережень та досліджень, систематизації матеріалів.

Камеральний етап, завершальний. Студенти в складі бригад остаточно систематизують та аналізують зібраний фактичний матеріал, пов'язують результати його узагальнення та порівняння з літературними даними. Результати виконання студентами програми польової практики оформляються у вигляді бригадного остаточного звіту, що є основним документом, який містить вичерпні відомості про виконану роботу.

Як зазначалось, навчально-польова практика з гідрології є невід'ємною частиною комплексу з фахових географічних дисциплін студентів I курсу природничо-географічного факультету.

Мета практики полягає у закріпленні теоретичних знань, отриманих студентами під час вивчення курсу «Загальна гідрологія», в набутті ними практичних навичок роботи по вимірюванню температури води, швидкості течії, ширини, глибини русла річки, в оволодінні особами й прийомами обробки та аналізу результатів гідрологічних спостережень.

Польову практику з гідрології доцільно поєднувати з польовою практикою з метеорології з тим, щоб одночасно одна група студентів займалась метеорологічними спостереженнями, інша – гідрологічними. Завданнями практики є: а) ознайомлення студентів з комплексом метеорологічних спостережень мережею гідрологічних станцій України; б) організація метеорологічних та гідрометричних спостережень на місці проведення практики; в) ознайомлення студентів з методами та прийомами первинної обробки та аналізу матеріалів спостережень; г) ознайомлення студентів з роботою гідротехнічних споруд.

Практика з гідрології виконується бригадами по 5-7 чоловік і триває 4 дні. Звіт про виконання практики складається один на бригаду і оформлюється разом із звітом про проходження польової практики з метеорології.

Місце проведення практики з гідрології обирається таке, де є зручний доступ до річки та місцевості для проведення вимірювання швидкості течії, ширини і глибини русла (наприклад берег Південний Буг поблизу с. Ставки, Бершадського району, Вінницької області) (рис. 1).

Зміст практики

Перший день включає вступну бесіду викладача про мету і завдання практики та її зміст, організацію гідрологічних спостережень, дотримання правил техніки безпеки. Вибирається місце проведення спостережень та вимірів. Облаштовується водомірний пост, перевіряється знаряддя (човен, мірний трос, секундомір, тощо). Перед студентами ставляться конкретні завдання науково-пізнавального характеру. Визначається графік проведення робіт. Проводиться перша курсія з метою вивчення будови долини, ерозійної та акумулятивної діяльності річки, її гідрологічних особливостей водного потоку (рис. 2).

Рис.1. Річка Південний Буг

Рис.2. Експедиція долиною р. Південний Буг

Другий день. Визначення гідрометричних характеристик русла річки. Однією складових частин річкової долини є русло річки. Якщо водний потік у руслі перетинає вертикальною площиною, перпендикулярною до напрямку течії, то можна визначити водний поперечний, переріз русла. Водний переріз русла, обмежений поверхнею води, дном і відкосами русла, має кілька морфометричних характеристик, серед яких: площа водного перерізу, ширина річки, змочений периметр, гідравлічний радіус, середня і максимальна глибини. Для їх визначення використовують матеріали промірних робіт.

Використовуючи отримані результати вимірів ширини річки, її глибини, проводяться обчислення площі поперечного перерізу, довжини змоченого периметру русла річки, визначається середня і максимальна глибина, будується профіль поперечного перерізу (рис. 4).

Третій день Продовження гідрологічних спостережень. Камеральні роботи. Аналіз зібраних матеріалів. Побудови профілів поперечного перерізу русла річки, графіків денного ходу температури води, оформлення таблиць.

Рис.3. Нарada з питань проведення гідрометричних промірних робіт

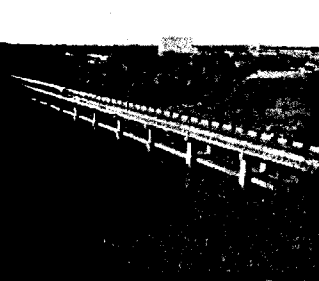

Рис.4. Вимірювання глибини річки

Четвертий день. Проведення екскурсій з метою ознайомлення студентів з принципами роботи гідротехнічних споруд (на прикладі Чернятської ГЕС у Вінницькій області, Гайворонської та Березівської ГЕС, водяного млина в с. Соломія у Кіровоградській області) (рис. 5).

Особлива увага під час польової практики приділяється проведенню виховної роботи, яка тісно пов'язана з програмою практики.

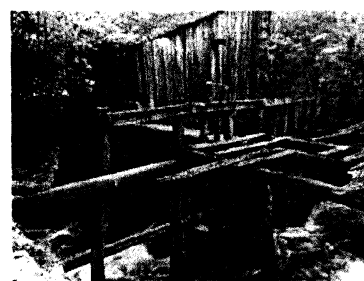
Планові заходи передбачають систематичне обговорення в групах виконання програм практики, результатів рубіжного контролю, громадських доручень та правил поведінки, де знаходять відображення в випусках стіннівок. Також проводяться зустрічі та бесіди з вчителями, працівниками місцевої метеорологічної станції, зустрічі з місцевою молоддю з метою пропаганди географічних знань та залучення абітурієнтів на природничо-географічний факультет.

а)

б)

в)

Рис. 5. Гідротехнічні споруди на р. Південний Буг: а) Гайворонська ГЕС;

б) Березівська ГЕС; в) водяний млин у с. Соломія

Згідно із планом виховної роботи факультету здійснюється культурно-масова та активна робота, яка включає підготовку концерту художньої самодіяльності, проведення екскурсій відпочинку, спортивних змагань, товариських зустрічей з місцевими спортивними командами, організацію групових екскурсій у місцевий краєзнавчий музей, тощо (рис. 6 а, б, в).

а)

б)

в)

Рис. 6. Гайворонський районний краєзнавчий музей

а) Г. Пилипишин – художник, скульптор різьбяр; б, в) музейні експонати

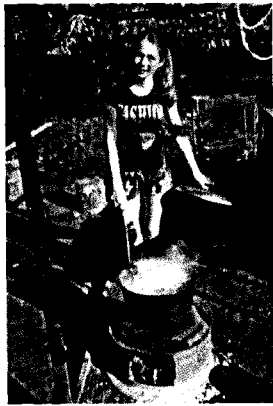
Під час практик студенти забезпечувались транспортом, місцем проживання у літніх будівлях (по 3-4 чол. в кімнаті) бази відпочинку відділу охорони здоров'я Уманського обласного управління охорони здоров'я поблизу с. Ставки, Бершадського району, Вінницької області; необхідним обладнанням для приготування гарячої їжі (рис. 7).

а)

б)

в)

г)

Рис. 7. Побут студентів: а) помешкання; б); студентське самообслуговування; в) приготування їжі; г) дощ не перешкода

Микола Стецишин
Мелітополь

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗРОШУВАЛЬНИХ АГРОЛАНДШАФТІВ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Меліорація земель є одним з найважливіших напрямків інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Вона забезпечує підвищення родючості та поліпшення фізико-хімічних властивостей ґрунтів. Гідромеліоративні системи є основними засобами виробництва, сприяють збільшенню продуктивності агроландшафтів. Разом з тим через порушення технологій, у багатьох районах зрошення супроводжується негативними наслідками, головним чином екологічного характеру.

Розвитку землеробства в АПК Мелітопольського району сприяли агрокліматичні умови, ресурси, значні термічні ресурси, тривалий вегетаційний період, що є важливою умовою розвитку високотоварного землеробства. Особливості природно-ресурсного потенціалу Мелітопольського району Запорізької області зумовлюють провідну роль сільськогосподарського природокористування. В структурі сільгоспугідь переважають: сільські, сіножаті і пасовища, садівництво. Найбільш інтенсивним видом природокористування в АПК району є зрошуване землеробство [1].

Зрошення на території Мелітопольського району здійснюється за рахунок Приазовської зрошувальної системи, яка також розміщена в Якимівському і Приазовському районах Запорізької області. Територією району проходить Магістральний канал Приазовської зрошувальної системи протяжністю 41,6 км, який використовується сезонно. Головна насосна станція Приазовської зрошувальної системи подає воду в Приазовський магістральний канал звідки вона надходить у розподільники. Магістральний канал і розподільники побудовані протифільтраційним облицюванням, зрошувальна мережа – в закритих трубопроводах, подаючи воду в які здійснюють за допомогою насосних станцій підкачування. Всі технологічні процеси розподілу води на системі автоматизовано. Поливають сільськогосподарські культури широкоюзахватними дощувальними машинами «Фрегат», «Дніпро», «Кубань».

Вплив зрошення на довкілля визначається різноманітністю. Рационально побудовані режими зрошення мають двосторонню дію. З одного боку вони забезпечують регулюван-